

PLATON

DRŽAVA

Šesto izdanje

PRIJEVOD
MARTIN KUZMIĆ

UVOD I REDAKCIJA
JURE ZOVKO

Zagreb, 2009.

– Čuj i gledaj. Kad naime slušamo Homera ili kojega drugoga tragičkoga pjesnika, kako oponaša kojega junaka, koji tuži i bez kraja i konca jadikuje, ili lica, koja žalosno pjevaju i u prsa se biju, znaš, da onda i mi najbolji to rado slušamo, podajući se također sami čuvstvu, i koji nas pjesnik najviše tako raspoloži, hvalimo ga ozbiljno, da je dobar. d

– Znam; a kako ne?

– A kad kojega od nas zadesi žalost, onda opet opažaš, da se resimo suprotnim vladanjem i nastojimo biti mirni i pregorjeti, držeći, da se ovo pristoji mužu, a ono, što smo tada hvalili, ženi. e

– Opažam.

– Je li dakle – rekoh ja – to u redu? Gledati takva čovjeka, kakav nitko ne bi htio sam biti, nego bi se sramio, a ipak se tome radovati i hvaliti to, te ne osjećati odvratnost?

– Zeusa mi, ne čini se razborito.

– Da, ako bi to onako gledao. 606

– Kako?

– Ako bi uzeo na um, da se nerazumni dio duše tada u svojoj nesreći silom usteže i ostaje gladan: ne naplaće se, ne najadikuje se dosta, ne nasiti se, a traži inače takvu hranu od prirode; a tada ga pjesnici site i veseo je. A najbolji naš dio od prirode, pošto nije dovoljno odgojen poukom i navikom o svojim vladarskim dužnostima, popušta uzde tome plačljivo-me dijelu, jer gleda tuđe bole, te za njega nije nikakva sramota hvaliti i žaliti, ako drugi neumjesno tuži, iako se ukazuje dobrim čovjekom; dapače drži, kako je na dobitku poradi užitka, i ne bi htio prezreti cijelo to pjesništvo pa se lišiti toga užitka. Jer, mislim, samo se neki rijetki mogu domišljati kako je nužno da tuđi bolovi utječu i na naše: tko naime na onim tuđim bolovima othrani do jakosti sažaljenje, nije mu lako zadržavati ga u svojim bolovima. b

– Veoma istinito. c

– Zar se ne može isto govoriti i o smiješnome, naime da činiš ono isto, što i kod sažaljenja, ako se sam sramiš zbijati

šale, ali ih za komičke predstave ili u zasebnom društvu veoma rado slušaš i nije ti mrsko kao nešto loše? Jer što si opet razumom u sebi zadržavao, kad je htjelo zbijati šale, bojeći se, da će ti se ljudi rugati kao lakrdijašu, tome opet tada popuštaš, i kad ga tako učiniš jakim, onda često u svojim šalama ne opažaš, da si se zanio do lakrdijaštva.

– Dakako.

- d – Zar se ne može govoriti, da nam pjesničko oponašanje takvu štetu pravi i kod putenosti, srdžbe i kod svih čuvstava u duši: kod požude i bola i naslade, za koja čuvstva upravo velimo, da prate svaki naš čin? Ono naime ta čuvstva zalijeva, a trebalo bi ih sušiti; postavlja nam ih za gospodare, a trebala bi ona biti podložna, da bismo postajali bolji i sretniji, a ne gori i jadniji.

– Ne mogu drukčije reći.

- e – Dakle, Glaukone, kad se namjeriš na hvalitelje Homero-ve, gdje govore, da je taj pjesnik odgojio Heladu; da je njega za upravljanje i odgoj ljudskih prilika vrijedno ponovno uzeti
607 i učiti, te sav svoj život prema tome pjesniku urediti i živjeti – treba ih ljubazno pozdravljati kao ljude, koji su po mogućnosti najbolji, i treba im dopuštati, da je Homer najvrniji pjesnik i prvi od tragikâ, ali treba znati, da se u državu smije primiti samo toliko pjesništva, koliko su slavospjevi za bogove i pohvale za dobre. Ali ako ćeš primati zaslađenu Muzu u lirsko-dramskim ili epskim pjesmama, kraljevat će ti u državi naslada i bol mjesto zakona i razuma, za koji se svagda činilo, da je najbolji.

– Živa istina.

- b – To nam dakle – rekoh – neka bude obrana u pogledu pjesništva, kad smo ga se sjetili, naime da smo ga tada prirodno otppravljali iz države, kad je takvo; ta razum nas je na to silio. A da nas ne osudi radi nekakve surovosti i prostote, recimo mu još, da postoji stara razmirica između filozofije i pjesništva. Jer i ona »lajava kuja, što na gospodara štekće« i
c »velik u praznorječju bezumnikâ« i »mnoštvo tih mudracâ« i

da »traže mislioci pažljivo uzrok svojoj gladi« – to su i drugi uz to nebrojeni dokazi njihova staroga protivljenja. Ali ipak budi rečeno, da bismo ih veselo primali, kad bi pjesništvo i oponašanje, koje ide za nasladom, moglo dati kakav dokaz, da je prijeko potrebno u državi dobrih zakona. Jer samo za sebe znamo da nas opčinjava. Ali nije sveto izdavati ono, što se čini istinito. Ta zar, prijatelju, ne opčinjava ono i tebe, osobito kad ga ogledaš na Homeru?

d

– Veoma.

– Što ne, ima pravo vraćati se u našu državu samo tako, ako se kani opravdati lirskom pjesmom ili pjesmom u kojem drugom mjerilu.

– Svakako.

– A bismo li i njegovim zagovornicima, koji nisu pjesnici nego prijatelji pjesnikâ, da reknu za njega u nevezanom govoru, kako ono nije samo slatko nego i korisno za državna uređenja i ljudski život, i slušat ćemo milostivo. Ta bit ćemo na dobitku, ako se pjesništvo ne pokaže samo kao slatko nego i kao korisno.

e

– A kako ne ćemo biti na dobitku?

– Inače, mili druže, kao što se oni, koji se kada u što zaljube, silom doduše ali ipak ustežu, ako pomisle, da ta ljubav nije korisna, tako će nam, iz ljubavi prema takvu pjesništvu, koju nam je usadio odgoj i naše divno državno uređenje, biti drago, ako se ono pokaže najboljim i najistinitijim; ali dok se ne bude moglo opravdati, koristit ćemo se, slušajući ga, onim što smo rekli, i čarobnom izrekom, koju to imade, pazeći da ne zapadnemo opet u djetinjastu ljubav, koju ima mnoštvo prema pjesništvu. Spoznajmo dakle, da se ne treba ozbiljno baviti takvim pjesništvom, kao da bi se ticalo istine i da bi bilo ozbiljno, nego da slušatelj treba biti oprezan pred njim iz straha za uređenje u sebi i da mu o pjesništvu treba držati ono, što smo rekli.

608

b

– Posvema se slažem.

– Ta velika je to borba, mili Glaukone, postati dobar ili zao, veća nego što se čini; zato nije vrijedno zanjati se ni